

Повноцінне видання українських голосінь

Голосіння / Упоряд. І. Коваль-Фучило; [наук. ред. Л. Іваннікова]; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – Київ, 2012. – 792 с. + компакт-диск.

Вукраїнській фольклористичі жанр голосінь, на відміну від іншої уснопоетичної та музичної творчості, яку застала народознавча наука, досліджено чи не найменше. Це зумовлено особливою табуїзованістю теми, пов'язаною з похороном і поминанням небіжчиків, коли фольклорні виконавці не хочуть або й не можуть спеціально для запису проілюструвати ха-

рактерні мелодекламаційні зразки. З одного боку, інформанти банально не бажають нібито накликати на себе біду, з іншого – і виконавець, і збирач оминають цей жанр бодай тому, що навіть найкраща імітація голосіння буде далекою від оригіналу, для чого, як мінімум, потрібні реальні обставини та, відповідно, емоційний стан глибокого жалю. Саме в контексті ритуалу проявляється унікальна природа жанру голосінь – напівсвідомі глибокодраматичні рефлексії над об'єктом оплакування, у яких значною мірою (переважно у тексті) проявляються суб'єктивні ознаки, однак на рівні форми відображаються типові локальні властивості. Тому не виникає жодних сумнівів у цінності поглибленого наукового дослідження цієї традиції, що, як і абсолютна більшість автентичної фольклорної творчості, стрімко відживає.

Інша причина поверхової дослідженості та бодай більш-менш достатньої представленості у друкованих джерелах жанру голосінь – складність фіксації їхньої мелодичної лінії, що не надається до точного транскрибування у межах загальноприйнятих музичних правил. Та й поетичний текст до ери технічного запису нікому не вдалося точно схопити стенографічним способом. Навіть згодом, коли з'явилися портативні магнітофони, рідко який збирач наважувався відкрито записувати голосіння у глибоко драматичній обстановці. Тому до нашого часу збереглися лише поодинокі відповідні фольклорно-етнографічні матеріали – переважно низького рівня технічної якості – до того ж, розпорошені в різних архівах, установах і приватних колекціях фольклористів.

Очевидно, що не без цих причин щойно через століття після виходу першого спеціального збірника голосінь, який підготували І. Свенціцький і В. Гнатюк, у 2012 р. надруковано об'ємні матеріали цього ж жанру в упорядкуванні київської фольклористики, львів'янки за походженням, Ірини Коваль-Фучило. І відрадно, що результат уповні виправдовує своє тривале очікування, оскільки авторці роботи вдалося при-зібрати та об'єднати в одній книзі всі доступні їй фольклорно-етнографічні матеріали, що охоплюють часовий рубіж від 1840 до 2012 р. Загалом у збірнику представлено понад 1200 зразків голосінь – різних за функцією та з різних куточків україномовної території, доповнених цінною супровідною інформацією від самих виконавців і від упорядника, що якнайкраще сприяє характеристиці контексту побутування того чи іншого твору, а також відповідає всім найнеобхіднішим вимогам паспортизації. Окремо варто відзначити те, що чимало голосінь подано із нотними транскрипціями, скопійованими із друкованих і рукописних джерел. Попри те, що більшість із музичних зразків лише схематично відтворюють оригінальне звучання, завдяки їм можна простежити еволюцію процесу транскрибування народних мелодій; більше того, лише у формі двох задокументованих компонентів – музики та слова – голосіння постає як повноцінний науковий матеріал.

Загалом у збірнику охоплено фактично всю етнічну територію України, яку за певним набором типових ознак (переважно за сюжетами та мотивами) у межах окре-

мих осередків упорядниці в збірнику поділяє на чотири частини: наддніпрянська (у т. ч. центральні та фактично всі україномовні терени Лівобережжя), поліська, бойківсько-опільська та гуцульсько-подільська традиції. Самі ж голосіння постають у багатоманітній жанровій палітрі – від глибоко трагічних похоронних і поминальних до жартівливих та сороміцьких.

Хронологія представлених матеріалів сягає початків етнографічних зацікавлень фольклорною творчістю середини XIX ст. і завершується сьогоденням, у якому чимало зусиль для належної документації жанру голосінь доклала сама упорядниці І. Коваль-Фучило. Усього у книзі представлено записи понад 120 збирачів, які в різний час зафіксували та опублікували або ж лишили в рукописах зразки цього унікального жанру.

У невеликій теоретичній частині до збірника упорядниці насамперед обґрунтовує концепцію підбору та викладу матеріалів, наводить перелік основних установ, де перебувають записи, а в студії “Українські голосіння: історія фіксації і локальні особливості побутування” докладно характеризує процес збирання і публікації голосінь. При цьому вона визначає три етапи в дослідженні вказаного жанру, керуючись хронологічним принципом та основними здобутками кожного періоду. Так, у першому з них рубіжною датою визначено вихід збірника І. Свенціцького – В. Гнатюка (1912), що послужило суттєвим зрушенням у справі подальшої фіксації голосінь. Відтак у другому етапі – 1913–1960-і роки – голосіння почали записувати набагато активніше, але і надалі стенографічним способом. Вже від 1960 р. (третьій етап) здійснено магнітофонні записи, що значно пошвидко та спростило процес їх документації, а також дало можливість повноцінно використовувати матеріали в теперішній час.

В основній частині збірника жанр голосінь розкривається з різних аспектів. Так, зокрема, докладно охарактеризовано етнографічний контекст, у чому особливу цінність мають численні стенограми польових записів. Очевидно, що основу книги складають самі тексти голосінь, подані зі збереженням специфіки говірок. Особливо відзначимо нотні транскрипції, що доповнюють окремі тексти. Власне повноцінних нотацій, складних за природою, надзвичайно імпровізаційних у кожному окремому виконанні голосінь українська наука налічує одиниці. А в представленому виданні їх уміщено цілком достатньо для того, щоб надалі здійснити порівняльні студії цього унікального жанру.

У додатках до книги вміщено облікову таблицю запису голосінь, ґрунтовну довідку про кожного із записувачів, географічний покажчик творів (за областями), іменний покажчик і перелік скорочень. Крім того, текстовий матеріал книги суттєво доповнює своїм візуальним і звуковим контентом доданий на вимогу часу аудіодиск із записами кількох голосінь, а також фото- і відеоілюстраціями. Щоправда, на цьому рівні авторці не вдалося системно впорядкувати та належно паспортизувати надзвичайно цікаву інформацію, що радше справляє враження робочого матеріалу, а не орієнтованого на сучасного користувача такого роду продукції належно оформленого аудіовізуального додатку.

У підсумку необхідно відзначити, що якісно виданий збірник голосінь в упорядкуванні І. Коваль-Фучило обов’язково займе чільне місце в категорії ґрунтовних видань українських фольклорних матеріалів. Численні записи від найдавніших часів до сучасності, зведені в єдиному об’ємному томі й до того ж оформлені відповідно до наукових вимог, задовільняють найвибагливіші потреби і дослідників фольклору, і зацікавлених користувачів. Крім того, сподіваємося, що ця книга послужить добрим прикладом і для тих дослідників, які прагнуть зберегти та опублікувати в такий самий спосіб уже, на жаль, раритетні твори інших уснопоетичних і музичних жанрів українського фольклору.

Юрій РИБАК